

4. Лихачов Д. С. Текстология: Краткий очерк. – М.; Ленинград, 1964.
5. Тарас Шевченко в прижиттєвій критиці (1839–1861). Бібліографія. Матеріали: навчальний посібник / Упорядник В. Іскорко-Ігнатенко. – К., 2009.
6. Тарахан-Бережа З. П. Шевченко – поет і художник (До проблеми єдності образного мислення). – К., 1985.
7. Федорук О. П. О. Куліш і М. Д. Білозерський: взаємини на тлі доби // Куліш П. О. Листи до М. Д. Білозерського. – Нью-Йорк; Л., 1997.
8. Шашкевич М. С., Вагилевич І. М., Головацький Я. Ф. Твори. – К., 1982.
9. Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 6 т. – К., 1964.
10. Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 12 т. – К., 2003. – Т. 4.
11. Шевченко Т. Три літа. Автографи поезій 1843–1845 років. – К., 1966.
12. Яременко В. У Києві на Подолі. Про одне з усних оповідань Т. Г. Шевченка // Літературна Україна. – 1989. – 9 березня.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕКОРАТИВНО-ВЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА КУБАНІ

Тетяна Кара-Васильєва

Гангур Н. А. Матеріальна культура Кубанського казачества: В 2 т. – Краснодар: Традиция, 2009. – Т. 1. – 288 с.: ил.

У своїй монографії Н. Гангур, крім детального й аналітичного розгляду етапів розвитку народної архітектури Кубані, значну увагу приділила декоративно-вжитковому мистецтву, насамперед ткацтву, вишивці та гончарству, які в структурі етносу посідають провідне місце і, як пише авторка, «забезпечують соціальні, вітальні, естетичні, нормативні» та інші потреби (с. 113). У розділі, присвяченому народному текстилю, вона детально зупинилася на класифікації тканин, розрізвивши їх за сировиною, технічними засобами виконання, кольоровою гамою та функціональними особливостями. За технологією виготовлення авторка розрізняє домоткані та фабричні тканини і, що особливо важливо, подає перелік місцевих назв полотна, вовняних тканин і сукна. Також називає такі тканини, як камлот, фриз, драдедрам, подає їхні технологічні й технічні характеристики, перераховує фабрики виготовлення. Особливо авторка акцентує увагу на домашньому ткацтві, яке існувало майже до 30-х років ХХ ст. Оскільки заселення Кубані відбувалося кількома хвилями і з різних місцевостей, то переселенці у своїх творах, як зауважує авторка, відображали естетичні уявлення та смаки свого етносу. Більшість переселенців були з території України, переважно із Середнього Подніпров'я та Слобожанщини, вони не

лише перенесли самотутні традиції ткацтва і килимарства, але й зберегли народні назви процесів, начиння та предметів інтер'єрного призначення. На матеріалах етнографічних експедицій Н. Гангур подає перелік прізвищ найбільш здібних ткаць, а також описує асортимент тканих виробів, місця їхнього побутування та збуту. Детально аналізуючи тканини, подаючи їх типологію за функціональним призначенням, авторка, на жаль, не досліджує їх символічну роль у святах та обрядах, не показує зв'язок з фольклорно-етнографічною традицією, що, можливо, зумовлено відірваністю від традиційних місць колишнього проживання майстринь. Водночас вона підкреслює, що різноманітні групи текстильних виробів містять семантичну інформацію про соціальний та майновий стан їхніх власників, виконують яскраво виражену декоративну, естетичну, престижну або суто утилітарну функції, вирізняються певною полістилістикою в характері та способах орнаментациї (с. 158).

Один з розділів монографії присвячено аналізу вишивки, яка була досить поширеною в середовищі кубанського козацтва. Авторка підкреслює, що в процесі формування східнослов'янського населення Кубані як культурно-історичного феномену впродовж столітнього періоду утворився певний субетнос з оригінальним локальним ва-

ріантом традиційно-побутової культури. Цікомо справедливо відзначаючи існування у вишивці різномірних компонентів, серед яких вирізняється архаїчний пласт і елементи, розповсюджені на межі ХІХ—ХХ ст., авторка подає візуальний ряд і аналізує переважно вишивку, поширену серед міщан, сприйняту через друковані видання різних напрямків. Цікаві сторінки присвячено вишивальній освіті за посередництва класів жіночих училищ, рекламних та популярних видань, що призводило до втрати народних традицій, зміни художньо-образних засобів шитва й установлені колористичної гами. Ці процеси були типовими як у Росії та Україні, так і в країнах Європи і призвели до негативних процесів нівелювання локальних особливостей вишивки.

Натомість аналіз речового експедиційного матеріалу й музейних пам'яток у галузі гончарства переконує, що в цій царині якнайдовше збереглися традиції, зокрема, пов'язані зі сталістю форм, технологічних прийомів та способів оздоблення. Кубанська область була територією співіснування архаїчних і пізніших більш розвинених традицій виготовлення гончарного посуду, що розвинулися завдяки багатогранним етнічним джерелам культури. Ідеться на-

самперед про симбіоз кавказької, російської та української традицій в усьому багатоманітті їх варіативності. Саме тому на Кубані виробився цікавий варіант місцевої культури гончарства, що якнайкраще відповідав місцевим смакам.

На жаль, авторка не мала можливості ознайомитися з новітньою літературою з українського народного мистецтва, зокрема ткацтва, килимарства та вишивки, з матеріалами фольклорно-етнографічних експедицій останніх років, що значно ускладнило предмет її дослідження.

Водночас монографія цікава тим, що в ній на основі багатьох джерел і відомостей з різних видів народного мистецтва й будівництва розглянуто подальшу еволюцію як традиційного житла, так і деяких видів народного мистецтва, зокрема різьблення, художньої обробки металу, ткацтва, вишивки й гончарства. До того ж простежено розвиток їхньої художньо-образної системи, формування єдиної спільноти — культури кубанського козацтва.

Ця книга — нове явище в осмисленні такої цікавої сфери, як матеріальна культура кубанського козацтва, вона значно збагатить і розширить межі його сприйняття.

ТІЛО ЯК КУЛЬТУРА. ТАТУЮВАННЯ ТІЛА ТА ПРОЦЕСИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ *

Йозеф Марті УДК 391.91:316.32

У статті йдеться про антропологічний досвід вивчення звичаїв татуювання тіла як одного з проявів нематеріальної культурної спадщини. На підставі власних експедиційних спостережень, проведених серед племен Екваторіальної Гвінеї в Центральній Африці у 2006 р., автор розглядає такі види традиційної модифікації тіла, як татуювання та насічки, а також визначає причини, які зумовили занепад традиції тілесної орнаментации у ХХ ст. На відміну від традиційної, сьогоднішня практика татуажу пов'язується з маркерами не групової, а особистісної ідентичності, а також з естетичними стереотипами, і стає яскравим прикладом сучасних процесів глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, культура, тіло, культурна спадщина, тілесна модифікація, татуювання.

The article deals with the anthropological analysis of tattooed bodies as one of the manifestation of intangible cultural heritage. Proceeding from his own research expedition among some ethnic groups in Equatorial Guinea, in Central Africa 2006, the author investigates such forms of traditional body modification as tattoos and scarifications, and determines the reasons that caused these practices of body ornamentation to disappear in the 20th century. In spite of traditional the present practice of body modification is related with identity matters - not group identity as was in the case in former times but individual one, as well as with aesthetic stereotypes, and constitutes a clear example for globalization processes.

Keywords: culture, globalization, body, cultural heritage, body modification, tattoo.

* Статтю виконано в рамках дослідного проекту І+D «The social presentation of the body in the globalization and multiculturalism context» («Соціальна презентація тіла в контексті глобалізації та мультикультурності»), фінансованого Міністерством науки та технологій Іспанії.